

УДК 343.91-055.2:3438

Н.О. ЧЕЧЕЛЬ, Національна академія внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Ключові слова: злочинність, жіноча злочинність, злочинність у місцях позбавлення волі, жіноча злочинність в установах виконання покарань, установа виконання покарань

Як свідчить практика, незважаючи на те, що рівень жіночої злочинності завжди залишається нижчим від чоловічої, чисельність жінок, які вчинили злочини, щорічно є стабільною. Так, якщо в 2005 р. частка жінок у загальній злочинності складала 13,2 %, 2006 р. – 13,1 %, 2007 р. – 12,7 %, 2008 р. – 13,2 %, 2009 р. – 13,7 %, у 2010 р. – 13,9 % [1]. При цьому, дані офіційної статистики показують, що кількість жінок, які вчинили злочини у 2005 році склала 31 316 тис. осіб, у 2006 р. – 28 057 тис., у 2007 р. – 27 256 тис. осіб, у 2008 склала 27 219 тис. осіб, у 2009 р. – 29 065 тис. осіб, у 2010 р. – 31 457 тис. осіб [1].

Крім того, дані Державної пенітенціарної служби України (далі – ДПтС) щодо порушених кримінальних справ в установах виконання покарань (далі – УВП) для тримання засуджених жінок, свідчать, що за період 2005–2011 рр. у 6 виправних колоніях було порушено 24 кримінальні справи відносно засуджених жінок (з них, зокрема, за ознаками ст.125 ч.1, ст.185 ч.2, ст.185 ч.3, ст.190 ч.1, ст.309 ч.2, ст.390 ч.1, ст.391, ст.393 ч.1 Кримінального кодексу (далі – КК) України) [2].

Зазначене свідчить про те, що держава та її органи неадекватно діють на злочинні прояви жінок, а тому це явище носить постійний характер. З огляду цього та задля обґрунтування наукових пропозицій щодо протидії цьому виду злочинів, дана тема є актуальною.

Дослідженнями проблем, пов'язаних з вивченням злочинності загалом, та жіночої зло-

чинності зокрема, у різні часи займалося чимало вчених. Значний внесок у розв'язання цих питань зробили такі видатні українські вчені: В.А. Бадира, В.С. Батиргареєва, А.Б. Блага, І.Т. Богатирьов, В.В. Голина, І.М. Даньшин, Т.М. Денисова, О.М. Джужа, А.Ф. Зелінський, В.С. Зеленецький, В.О. Меркулова, О.М. Подільчак, М.В. Стрюк, В.М. Трубніков, В.О. Туляков, В.В. Федусик та ін.

Вивченню проблем, пов'язаних зі злочинністю у місцях позбавлення волі, свої праці присвятили З.В. Журавська, А.В. Кирилюк, О.Г. Колб, О.М. Костенко, І.П. Лановенко, С.Ю. Лукашевич, Г.С. Резніченко, О.Я. Светлов, В.В. Скибицький, А.Х. Степанюк, С.Я. Фаренюк, Т.А. Шулежко, І.С. Яковець, О.Н. Ярмиш та ін.

Серед зарубіжних фахівців проблемами вивчення злочинності, та жіночої злочинності, зокрема, займалися Г.А. Аванесов, І.С. Аліхаджієва, Ю.М. Антонян, Є.М. Банних, М.М. Голоднюк, П.С. Дагель, А.І. Долгова, В.М. Зиряннов, В.Я. Квашиш, О.І. Коробєєв, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнєцова, В.В. Лунєєв, М.П. Мелентьєв, О.С. Міхлін, В.Ф. Пирожков, В.О. Серебрякова, І.Б. Степанова, М.О. Стручков, М.О. Трясоумов, Ф.Х. Хаткова, Г.Ф. Хохряков, І.В. Шмаров, Т.М. Явчуновська та ін. Разом із тим, незважаючи на значну кількість досліджень щодо проблем жіночої злочинності в Україні, досі на монографічному рівні проблема жіночої злочинності в УВП не досліджувалась.

Тому метою дослідження є розробка на підставі аналізу наукової літератури та правозастосовчої практики, пов'язаної з протидією жіночій злочинності в УВП, науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вирішення існуючих проблем у сфері боротьби з цим видом злочинів. Зокрема, новизна роботи полягає у викладенні авторського розуміння проблеми жіночої злочинності в УВП і висуненому підході до вирішення досліджуваної теми.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема розуміння змісту поняття «злочин-

ність у місцях позбавлення волі» не є новою, проте й надалі залишається доволі дискусійною у наукових колах. Так, О.Г. Колб вважає, що під поняттям «злочинність у місцях позбавлення волі» слід розуміти систему злочинів, зареєстрованих в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, та кількість засуджених, які їх вчинили за певний відрізок часу [3, с.196 –197]. Аналогічну позицію займають й інші вчені (В.П. Захаров, С.М. Мирончук, Л.І. Мілішук й ін.) [4, с.158].

С.Ю. Лукашевич пропонує розуміти під терміном «злочинність у місцях позбавлення волі» частину рецидивної злочинності, що проявляється як сукупність повторних злочинів засуджених, учинених ними в період відбування покарання [5, с.6].

Цікавою у цьому контексті є думка З.В. Журавської, яка переконує в тому, що не можна повною мірою погодитись з таким підходом, оскільки у КК України (ст.32) під повторністю розуміють учинення тотожних, однорідних, подібних тощо злочинів, що передбачені тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК. У той самий час, як зазначає автор, у місцях позбавлення волі мають місце й інші множинні злочини (сукупність, рецидив), а тому слово «повторність» слід би замінити у визначенні С.Ю. Лукашевича на «нових» злочинів, що логічно впливає як із правової природи повторності, так і з вимог ст.50 КК та ст.1 Кримінально-виконавчого кодексу України (КВК), в яких законодавець визначив завдання із запобігання вчиненню «нових злочинів засудженими» [6, с.44].

О.В. Старков визначає злочинність у місцях позбавлення волі як «загальносоціальне, регресивне явище у сфері покарань, яке проявляється в масі повторних злочинів» [7, с.190]. В.В. Голіна переконаний, що злочинність у місцях позбавлення волі – це стійке соціально негативне явище, яке проявляється як сукупність повторних злочинів, учинених у місцях позбавлення волі [8, с.188]. В.М. Кудрявцев та В.Є. Емінов під злочинністю у місцях позбавлення волі пропонують

розуміти частину рецидивної злочинності, яка має місце в пенітенціарних установах, місцях позбавлення волі [9, с.421].

Інші науковці щодо цієї проблеми або взагалі не дають визначення даного поняття, або констатують лише факт належності її до виду рецидивної злочинності (О.М. Джужа, А.П. Закалюк, В.К. Грищук, ін.). Так, О.М. Джужа відзначає так званий «пенітенціарний рецидив», під яким розуміє вчинення нового злочину особами, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі [10, с.134].

Аналогічну позицію займає й В.К. Грищук, який одним із видів рецидивної злочинності називає так званий «пенітенціарний рецидив», тобто ті злочини, що вчиняють засуджені під час відбування покарання у виді позбавлення волі [11, с.234]. А.П. Закалюк вживає термін «злочинність ув'язнених, що перебувають в установах позбавлення волі», говорячи про те, що така злочинність є особливим різновидом (підсистемою) більш широкої системи злочинності загалом [12, с.595].

На підставі наведеного, з великою ймовірністю достовірності можна зробити наступні висновки:

1. Проблема злочинності, в тому числі жіночої злочинності в УВП, є досить актуальною у нашому суспільстві. Злочинність, безсумнівно, є небезпечним соціальним явищем, нерідко вона є відображенням тих соціальних процесів, що протікають в суспільстві.

2. Жіноча злочинність в УВП є небезпечною для суспільства з огляду на те, що жінка, вчинивши злочин, за який вона відбуває покарання в певній установі виконання покарань, не стає на шлях виправлення, а знову вчиняє новий умисний злочин.

3. Під жіночої злочинністю в установах виконання покарань слід вважати систему злочинів, зареєстрованих в УВП, та кількість засуджених жінок (в т.ч. й неповнолітніх осіб жіночої статі), які вчинили їх за певний відрізок часу.

Виходячи з цього, основними системоутворюючими елементами поняття жіночої злочинності в УВП слід вважати:

1) систему злочинів, а не просту їх сукупність;

2) злочини, що зареєстровані лише в УВП.

Відповідно до КВК України (частини 2, 3, 4 ст.11) УВП є: арештні доми, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії). Кримінально-виконавчі установи поділяються на кримінально-виконавчі установи відкритого типу (далі – виправні центри) і кримінально-виконавчі установи закритого типу (далі – виправні колонії). Виправні колонії поділяються на колонії мінімального, середнього і максимального рівнів безпеки.

Виховні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно засуджених неповнолітніх (ст.19 КВК України);

3) суб'єктами злочинів в УВП є жінки (у т.ч. неповнолітні особи жіночої статі), які засуджені до позбавлення волі на певний строк та відбувають покарання у відповідних УВП.

У контексті розгляду даного елемента не можливо не погодитись із думкою О.Г. Колба, який вважає, що ті особи, які вчинили злочини в період ухилення від відбування покарання (відпустки, втеча, під час перебування на лікуванні в територіальних органах охорони здоров'я тощо), та які звільнені з УВП умовно-достроково, за амністією та за іншими підставами, передбаченими КК України, не повинні враховуватись у формах звітності, що складаються адміністрацією УВП з питань протидії злочинності [13, с.14–15]. Так, не припустимо відносити до числа злочинних проявів жінок в УВП злочини, вчинені особами, які перебувають за межами УВП;

4) вчинені за певний відрізок часу. Час вчинення злочину – це певний період, протягом якого вчинюється суспільно-небезпечне діяння [14, с.95].

ЛІТЕРАТУРА

1. Дані Департаменту інформаційних технологій МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua>.

2. Лист Державної пенітенціарної служби України : від 14.11.2011 р., № 6/4-7047/Сд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua>.

3. Колб О. Г. Запобігання злочинності в місцях позбавлення волі : навч. посіб. / О. Г. Колб. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 494 с.

4. Захаров В. П. Організація індивідуального запобігання злочинам у кримінально-виконавчій установі : монографія / [В. П. Захаров, О. Г. Колб, С. М. Мирончук, Л. І. Міліщук]. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Луцьк : П-ць Іванюк В. П., 2007. – 442 с.

5. Лукашевич С. Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених у місцях позбавлення волі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / С. Ю. Лукашевич. – Х., 2001. – 19 с.

6. Журавська З. В. Віктимологічні засади боротьби зі злочинністю у місцях позбавлення волі: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Журавська З. В. – К., 2010. – 263 с.

7. Старков О. В. Криминопеналогія, парадокси покарання и уголовный кодекс / О. В. Старков // Преступность и правовое регулирование борьбы с ней. – М. : Криминологическая ассоциация, 1996. – С. 188–192.

8. Голіна В. В. Щодо поняття та загальної характеристики злочинності в місцях позбавлення волі / В. В. Голіна, С. Ю. Лукашевич // Проблеми законності. – 1999. – Вип. 38. – С. 187–193.

9. Криминологія : учебник / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. – М. : Юрист, 1995. – 512 с.

10. Криминологія : навч. посіб. / [О. М. Джуца, В. В. Василевич, Ю. Ф. Іванов та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джуци. – К. : Прецедент, 2004. – 208 с.

11. Грищук В. К. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. (у таблицях, визначеннях і схемах) / Грищук В. К. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 540 с.

12. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології : теорія і практика : [у 3 кн.] /

Закалюк А. П. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2007. – . – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 2007. – 424 с.

13. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт.

юрид. наук : спец. 12.00.08 / О. Г. Колб. – К., 2007. – 32 с.

14. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю. В. Александров, В. А. Клименко. – К. : МАУП., 2004. – 328 с.

Чечель Н. О. Поняття жіночої злочинності в установах виконання покарань / Н. О. Чечель // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 1056–1059 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12cnouvp.pdf>

Досліджено проблеми визначення поняття та змісту жіночої злочинності в установах виконання покарань. Розглянуто найбільш поширені підходи до розуміння поняття злочинності загалом, а також злочинності у місцях позбавлення волі, щоб через їх призму висловити власне розуміння проблеми жіночої злочинності в установах виконання покарань і запропонувати свій підхід до вирішення досліджуваної теми.

Чечель Н.А. Понятие женской преступности в учреждениях исполнения наказаний

Исследованы проблемы определения понятия и содержания женской преступности в учреждениях исполнения наказаний. Рассмотрены наиболее распространенные подходы к пониманию понятия преступности в целом, преступности в местах лишения свободы, чтобы через их призму выразить собственное понимание проблемы женской преступности в учреждениях исполнения наказаний и предложить свой подход к решению исследуемой темы.

Chechel N.A. The Concept of Female Crime in Penal Institutions

In the scientific article by the author based on an analysis of scientific literature studied the problem of definition and content of female crime in penal institutions. The author proposed to consider the most common approaches to understanding the concept of crime in general, crime in the prison to them through the prism to express their own understanding of female crime in the penal institutions and to offer their approach to the study topics.